

Πρόλογος της εκδοτικής ομάδας

Το συστηματικό «κυνήγι των μαγισσών» που εμφανίζεται στην Ευρώπη στα τέλη του 15ου αιώνα είθισται να παρουσιάζεται σαν ένα κλασσικό παράδειγμα συλλογικής νευρώσης και αναζήτησης εξιλαστήριων θυμάτων. Η ιστορικός Διονυσία Γιαλαμά που εκπροσωπεί την εγχώρια mainstream ιστοριογραφία επί του θέματος αποδίδει το διωγμό των μαγισσών, που κατά γενική ομολογία γνώρισε την έξαρσή του ανάμεσα στο 1580 και το 1650, α) στη θρησκευτική μη ανεκτικότητα και πιο συγκεκριμένα στην προσπάθεια των οπαδών της Μεταρρύθμισης και της Αντιμεταρρύθμισης να φέρουν μια θρησκευτική αναγέννηση στην Ευρώπη μέσω του περιορισμού των καταλοίπων του παγανισμού· β) στη νοοτροπία των λόγιων και των δικαστών του 16ου και 17ου αιώνα που αμφιταλαντεύονταν ακόμα ανάμεσα στην επιστήμη και την πίστη· γ) στο φόβο των απλών ανθρώπων για το Διάβολο, του οποίου οι μάγισσες θεωρούνταν υπηρέτριες και δ) στη λαϊκή πίστη ότι τα δεινά που μάστιζαν την καθημερινή τους ζωή εκείνη την εποχή τα προκαλούσε η ίδια αυτή συνεργία των μαγισσών με το Διάβολο.¹

Η ερμηνεία αυτή αποτελεί μια κλασσική περίπτωση ψευδούς συνείδησης όπου η ιστορία εξηγείται μέσω της ιδεολογίας αντί η ιδεολογία να εξηγείται μέσω της ιστορίας. Τι προκαλούσε τα νέα δεινά στην ατομική και συλλογική ζωή των ανθρώπων εκείνη την εποχή; Αυτό είναι κάτι που η αντίληψη αυτή είτε το παραβλέπει είτε το υποτιμά. Αυτό το ερώτημα έθεσε για παράδειγμα η εργασία του Michael Taussig, *The Devil and Commodity Fetishism in South America*, την οποία αναφέρει στο κείμενό της και η Lady Stardust. Ξεκινώντας αυτός από τον τρόπο με τον οποίο οι άνθρωποι παράγουν το σύνολο των κοινωνικών τους σχέσεων αλλά με μια μυστικοποιημένη μορφή, έφτασε σ' ένα διαφορετικό συμπέρασμα: ότι η πίστη στη δύναμη του Διαβόλου αυξάνεται σε εκείνες τις ιστορικές περιόδους που υπάρχει μετάβαση από τον έναν τρόπο παραγωγής στον άλλον, πράγμα που επιβεβαιώνεται και από τη σημερινή διάδοση του φόβου του Διαβόλου στην Αφρική, όπου εδώ και δεκαετίες διαλύεται ο παραδοσιακός κομμουναλιστικός τρόπος ζωής (βλ. παρακάτω).

Η mainstream ιστοριογραφία επιμένει να αγνοεί αυτές τις «μαρξιστικές» προσεγγίσεις και εξακολουθεί να ερμηνεύει την ύφεση της δίωξης των μαγισσών που αρχίζει να παρατηρείται από τα τέλη του 17ου και τις αρχές του 18ου αιώνα σε όλη την Ευρώπη με τον ίδιο ακριβώς λανθασμένο τρόπο, αυτόν της ιστορίας των ιδεών. Η Γιαλαμά τον συνοψίζει ως εξής: α) αλλάζει το σύστημα απονομής δικαιοσύνης προς το δημοκρατικότερο· β) «ο αναγεννητικός άνεμος του Διαφωτισμού γκρέμισε την παλαιότερη κοσμοθεωρία που στήριζε το φόβο για τις μάγισσες» και γ) από τον 18ο αιώνα και μετά, «κλίμα σταθερότητας και ευημερίας επικρατεί στην Ευρώπη: όχι μόνο βελτιώνεται οικονομικά η ζωή, αλλά οι μεγάλες θανατηφόρες ασθένειες περιορίζονται και οι θρησκευτικές εντάσεις παρουσιάζουν ύφεση». Ακόμα κι αν αφήναμε κατά μέρος τη διαστρεβλωμένη παρουσίαση του 18ου αιώνα που εμπεριέχεται σ' αυτήν την ερμηνεία, κι εδώ πάλι θα είχαμε να κάνουμε την ίδια παρατήρηση: το αποτέλεσμα παρουσιάζεται ως αίτιο. Κι αν ο λόγος που δε συνεχίστηκε η ακραία δαιμονοποίηση των γυναικών ήταν επειδή είχε πλέον εδραιωθεί ο καπιταλιστικός τρόπος παραγωγής και η συνδεδεμένη μ' αυτόν ορθολογιστική-μηχανιστική αντίληψη της ζωής; Επειδή είχε διαχωριστεί πλέον η σφαίρα της παραγωγής από την αναπαραγωγή και οι γυναίκες είχαν αρχίσει να περιορίζονται στο σπίτι;

Δεν εννοούμε με όλα αυτά ότι η mainstream ιστοριογραφία δεν έχει προσφέρει τίποτα στην κατανόηση του φαινομένου. Μπορεί στη χειρότερη περίπτωση να το αποδίδει στο

¹ Βλ. την εισαγωγή στο πρόσφατα εκδοθέν και πολύ ενδιαφέρον κατά τα άλλα βιβλίο της, *Ελληνίδες Μάγισσες στη Βενετία 16ος -18ος αιώνας* (2009), απ' όπου προέρχονται και τα παραθέματα που ακολουθούν.

θρησκευτικό φανατισμό αλλά στην καλύτερη εξετάζει με διεξοδικό τρόπο ορισμένες τουλάχιστον ιστορικές, ιδεολογικές και πολιτικές προϋποθέσεις του κυνηγιού των μαγισσών. Ακόμα και η ριζοσπαστική φεμινιστική προσέγγιση της Silvia Federici και της Lady Stardust αναγνωρίζει την περιπλοκότητα του φαινομένου αλλά η διαφορά έγκειται στο ότι αρνείται είτε να την ερμηνεύσει ιδεολογικά είτε να καταφύγει στον αγνωστικισμό των πολλών διαφορετικών ερμηνειών. Να τι λέει η Federici:

«Ποιοι φόβοι προκάλεσαν μια τέτοια συντονισμένη πολιτική γενοκτονίας; Γιατί ασκήθηκε τόσο μεγάλη βία; Και γιατί ήταν οι κύριοι στόχοι της γυναίκες; Πρέπει να δηλώσουμε εξ αρχής ότι, μέχρι σήμερα, δεν υπάρχουν σίγουρες απαντήσεις σ' αυτά τα ερωτήματα. Αυτό που ως επί το πλείστον εμποδίζει τη διατύπωση μιας ερμηνείας είναι το γεγονός ότι οι κατηγορίες εναντίον των μαγισσών είναι δυσανάλογα τερατώδεις και απίστευτες σε σχέση με οποιοδήποτε κίνητρο ή έγκλημα. Πώς να εξηγηθεί το γεγονός ότι για περισσότερο από δύο αιώνες, σε αρκετές ευρωπαϊκές χώρες, εκατοντάδες χιλιάδες γυναίκες δικάστηκαν, βασανίστηκαν, κήκαν ζωντανές ή κρεμάστηκαν, με την κατηγορία ότι είχαν πουλήσει το σώμα και την ψυχή τους στο διάβολο και ότι, με μαγικό τρόπο, δολοφόνησαν πλήθος παιδιών, ρούφηξαν το αίμα τους, έφτιαξαν φίλτρα με τη σάρκα τους, ήταν υπεύθυνες για το θάνατο γειτόνων τους, αφάνισαν ζώα και σοδειές, προκάλεσαν καταιγίδες και ένα σωρό άλλα απεχθή; (Ωστόσο, ακόμα και σήμερα, μερικοί ιστορικοί μας ζητάνε να πιστέψουμε ότι το κυνήγι των μαγισσών ήταν αρκετά λογικό μέσα στο πλαίσιο των θρησκευτικών πεποιθήσεων εκείνης της εποχής!)

Ένα πρόσθετο πρόβλημα είναι ότι δεν έχουμε την άποψη των θυμάτων, γιατί ό,τι απέμεινε από τη φωνή τους είναι οι ομολογίες τους όπως τις διαμόρφωσαν οι ιεροεξεταστές, που συνήθως τις αποσπούσαν με βασανιστήρια, κι όσο καλά κι αν προσπαθήσουμε –όπως κάνει ο Carlo Ginzburg– να διακρίνουμε τις παραδοσιακές λαϊκές αντιλήψεις διαβάζοντας ανάμεσα στις γραμμές των καταγεγραμμένων ομολογιών, δεν έχουμε κανένα τρόπο να επιβεβαιώσουμε την αυθεντικότητά τους. Επιπλέον, δεν μπορεί κανείς να εξηγήσει την εξόντωση των μαγισσών απλά ως αποτέλεσμα απληστίας, γιατί κανένα λάφυρο συγκρίσιμο με τα πλούτη της Αμερικής δε θα μπορούσε να προέλθει από την εκτέλεση και δήμευση περιουσιών γυναικών που στην πλειοψηφία τους ήταν πολύ φτωχές.

Γι' αυτούς τους λόγους κάποιοι ιστορικοί, όπως ο Brian Levack, προτιμούν να μην παρουσιάζουν καμιά ερμηνευτική θεωρία και αρκούνται στο να προσδιορίσουν τις προϋποθέσεις του κυνηγιού των μαγισσών –πχ, τη μετάβαση εντός των νομικών διαδικασιών από ένα ιδιωτικό σε ένα δημόσιο σύστημα κατηγορητηρίου που έλαβε χώρα στο τέλος του Μεσαίωνα, τη συγκεντροποίηση της κρατικής εξουσίας, την επίδραση της Μεταρρύθμισης και της Αντιμεταρρύθμισης στην κοινωνική ζωή.

Ωστόσο, δεν υπάρχει λόγος να καταφύγουμε σε έναν τέτοιου είδους αγνωστικισμό ούτε είμαστε υποχρεωμένοι να αποφασίσουμε αν οι κυνηγοί μαγισσών πίστευαν πράγματι τις κατηγορίες που έστρεφαν εναντίον των θυμάτων τους ή αν τις χρησιμοποιούσαν κυνικά ως μέσα κοινωνικής καταστολής. Αν λάβουμε υπόψη μας το ιστορικό πλαίσιο μέσα στο οποίο έγινε το κυνήγι των μαγισσών, το φύλο και την τάξη των κατηγορουμένων, και τα αποτελέσματα του διωγμού, τότε θα καταλήξουμε στο συμπέρασμα ότι το κυνήγι των μαγισσών στην Ευρώπη αποτέλεσε μια επίθεση ενάντια στην αντίσταση των γυναικών στην εξάπλωση των καπιταλιστικών σχέσεων και ενάντια στην εξουσία που είχαν αποκτήσει οι γυναίκες λόγω της σεξουαλικότητάς τους, του ελέγχου που είχαν πάνω στην αναπαραγωγή και της ικανότητάς τους να θεραπεύουν».²

*

² Silvia Federici, *Caliban and the Witch: Women, the body and primitive accumulation* (2004), σ. 169-170.

Αν ο Taussig στράφηκε στο τμήμα του *Κεφαλαίου* όπου αναλύεται ο φετιχισμός του εμπορεύματος για να ερμηνεύσει την πίστη στη δύναμη του Διαβόλου σε ορισμένες περιοχές της Λατινικής Αμερικής, η Federici και η Lady Stardust βρίσκουν το ερμηνευτικό πλαίσιο που χρειάζονται για την ανάλυση του κυνηγιού των μαγισσών στο τμήμα του ίδιου βιβλίου που αφορά την πρωταρχική συσσώρευση. Η γενεαλογία όμως της ανάλυσης που παρουσιάζεται στην παρούσα έκδοση είναι αρκετά πιο περίπλοκη. Οι ψυχολογικές και θρησκευτικές ερμηνείες του κυνηγιού των μαγισσών άρχισαν στην πραγματικότητα να ξεπερνιούνται με την ανάδυση του ριζοσπαστικού φεμινιστικού κινήματος στις ΗΠΑ στα τέλη της δεκαετίας του 1960 και τις αρχές της δεκαετίας του 1970, όταν ορισμένες φεμινιστικές ομάδες άρχισαν να ταυτίζονται με τις μάγισσες και να τις χρησιμοποιούν ως σύμβολο της γυναικείας εξέγερσης. Η Federici αναφέρει το βιβλιαράκι των Barbara Ehrenreich και Deindre English, *Witches, Midwives and Nurses: A History of Women Healers* (1973), ως αυτό που την εισήγαγε στην ιστορία της δίωξης των μαγισσών. Η ίδια πάντως τονίζει ότι ποτέ δεν ταυτίστηκε με τον αμερικάνικο ριζοσπαστικό φεμινισμό που έτεινε να αντιμετωπίζει το σεξισμό και την πατριαρχία ως «υπεριστορικές πολιτισμικές δομές». Το ερμηνευτικό πλαίσιο που χρησιμοποίησε για να περιγράψει την ανάδυση της *καπιταλιστικής* πατριαρχίας ήταν αυτό που εισήγαγαν οι Mariarosa Dalla Costa και η Selma James στο έργο τους *The Power of Women and the Subversion of the Community* (1972).³ Οι δύο αυτές φεμινίστριες ισχυρίζονται ότι η εκμετάλλευση της γυναίκας στον καπιταλισμό βασίζεται στον έμφυλο καταμερισμό της εργασίας και την απλήρωτη οικιακή εργασία, η οποία αναπαράγει το σημαντικότερο εμπόρευμα: την εργατική δύναμη. Στο ίδιο πνεύμα μ' αυτές, η Federici και η Leopoldina Fortunati ανέλαβαν στα μέσα της δεκαετίας του '70 να ερευνήσουν τις ιστορικές ρίζες του εγκλεισμού των γυναικών στην κουζίνα και το κρεβάτι. Κατέληξαν σε μια ευρύτερη έρευνα για το διαχωρισμό παραγωγής και αναπαραγωγής στον καπιταλισμό και τη συνακόλουθη υποτίμηση της κοινωνικής θέσης της γυναίκας. Τα αποτελέσματα της έρευνάς τους κυκλοφόρησαν σε έντυπη μορφή το 1984. Το βιβλίο τους *Il Grande Calibano: storia del corpo sociale ribelle nella prima fase del capitale (Ο Μεγάλος Κάλμπαν: Ιστορία του εξεγερμένου σώματος στην αρχική φάση του κεφαλαίου)* ήταν μια απόπειρα να αναδιατυπωθεί η ανάλυση του Μαρξ για την πρωταρχική συσσώρευση (βλ. παρακάτω) από μια φεμινιστική σκοπιά. Στην πραγματικότητα πρόκειται για μια ριζική αναδιατύπωση της μαρξικής θεωρίας αν σκεφτεί κανείς ότι η μόνη σχετική αναφορά στο *Κεφάλαιο* είναι εκεί που ο Μαρξ λέει ότι «Τον ίδιο καιρό που έπαυαν στην Αγγλία να καίνε μάγισσες, άρχισαν να κρεμοούν παραχαράκτες τραπεζογραμματίων».

Έτσι, το κυνήγι μαγισσών κατά το 16ο και 17ο αιώνα έγινε κατανοητό μέσα στο πλαίσιο της ανάδυσης του κεφαλαίου ως απαλλοτρίωσης της γνώσης, του σώματος, της διάλυσης των κοινοτικών σχέσεων και της εξασθένησης της κοινωνικής δύναμης των γυναικών: άρα του μετασχηματισμού της σχέσης των κοινωνικών φύλων και της κοινωνικής αναπαραγωγής συνολικά. Η περίφραξη της κοινής γης συνοδεύτηκε κι από την περίφραξη της κοινωνικής υποκειμενικότητας. Σε κάθε περίπτωση, έχουμε τη διάλυση παλιών και τη δημιουργία νέων κοινωνικών σχέσεων.⁴

3 Στα ελληνικά εκδόθηκε με τίτλο *Η Δύναμη των Γυναικών και η Κοινωνική Ανατροπή* (No woman's land, 2008).

4 Πρόσφατα, και μετά την αγγλική έκδοση του βιβλίου της Federici, έχει προταθεί μια εναλλακτική προς τις ψυχολογικές ερμηνείες μακρο-οικονομική εξήγηση του κυνηγιού των μαγισσών, η οποία δικαιώνει ορισμένες πλευρές της ανάλυσης της ιταλίδας ακτιβίστριας. Σύμφωνα μ' αυτήν (Gunnar Heinsohn/Otto Steiger, *Witchcraft, Population Catastrophe and Economic Crisis in Renaissance Europe: An Alternative Macroeconomic Explanation*, University of Bremen 2004), οι μάγισσες, που είχαν συχνά υψηλό επίπεδο μαιευτικές ικανότητες,

Η Federici ανέπτυξε περαιτέρω την ανάλυσή της για την πρωταρχική συσσώρευση στα πλαίσια της συλλογικής εργασίας των Midnight Notes για τις νέες περιφράξεις. Από το 1990 και μετά άρχισε να εστιάζει στις σύγχρονες μορφές της πρωταρχικής συσσώρευσης: στην κατάρρευση του Ανατολικού μπλοκ, στην αρπαγή γης λόγω χρεών, στην πληθυσμιακή αύξηση του μεταναστευτικού εργατικού δυναμικού, στην αναδιάρθρωση των σχέσεων στα πανεπιστήμια, στη λεηλασία της φύσης, στην εμπορευματοποίηση όλο και περισσότερων πλευρών της ζωής μας προς όφελος της συσσώρευσης του κεφαλαίου.

*

Οι μορφές της πρωταρχικής συσσώρευσης, δηλαδή οι μορφές του *διαχωρισμού των ανθρώπων από τα μέσα παραγωγής και συντήρησής τους*, είναι όντως ποικίλες. Ο Μαρξ, στον πρώτο τόμο του *Κεφαλαίου*, περιγράφει την πρωταρχική συσσώρευση ως τη διαδικασία γένεσης του καπιταλιστικού τρόπου παραγωγής στην Αγγλία. «*Η λεηλασία των εκκλησιαστικών κτημάτων, η καταχρηστική εκποίηση των κρατικών γαιών, η κλοπή της κοινοτικής ιδιοκτησίας, η σφετεριστική μετατροπή της φεουδαρχικής ιδιοκτησίας και της ιδιοκτησίας των κλαν σε σύγχρονη ατομική ιδιοκτησία, μετατροπή που έγινε με την πιο ανελέητη τρομοκρατία, όλα αυτά ήταν ισάριθμες ειδυλλιακές μέθοδοι της πρωταρχικής συσσώρευσης*».⁵

Το χρήμα, το εμπόρευμα ή τα μέσα παραγωγής δεν είναι από μόνα τους κεφάλαιο. Η γένεση του «ελεύθερου εργάτη» (αποδεσμευμένου από τη δουλεία/δουλοπαροικία κι από τα μέσα παραγωγής) είναι η απαραίτητη προϋπόθεση για τη γένεση του καπιταλιστικού τρόπου παραγωγής. Η ανάλυση των μορφών της πρωταρχικής συσσώρευσης είναι η ιστορία της δημιουργίας της εργατικής δύναμης ως εμπόρευμα και της καταστατικής κοινωνικής σχέσης ανάμεσα στην καπιταλιστική τάξη και το προλεταριάτο. «*Όπως τα μέσα παραγωγής και τα μέσα συντήρησης, έτσι και το χρήμα και το εμπόρευμα δεν είναι καθόλου από μιας εξαρχής κεφάλαιο. Χρειάζεται να μετατραπούν σε κεφάλαιο. Η μετατροπή όμως αυτή μπορεί να συντελεστεί μονάχα κάτω από ορισμένους όρους, που συνοψίζονται στα παρακάτω: πρέπει ν' αντικρυστούν και να 'ρθουν σ' επαφή δυο λογίων, πολύ διαφορετικοί ο ένας από τον άλλον, κάτοχοι εμπορευμάτων: από τη μια μεριά, κάτοχοι χρήματος, μέσω παραγωγής και μέσω συντήρησης, που σκοπός τους είναι ν'*

διώχθηκαν έτσι ώστε να εξαλειφθεί η γνώση σχετικά με τον έλεγχο των γεννήσεων, σε μια προσπάθεια αύξησης του πληθυσμού της Ευρώπης μετά την πληθυσμιακή εξόντωση που επέφερε η πανδημία πανώλης το 14ο αιώνα (γνωστή και ως Μαύρος Θάνατος). Το κυνήγι των μαγισσών εξηγείται από αυτούς τους συγγραφείς ως μια προσπάθεια εξάλειψης των γυναικείων μαιευτικών ικανοτήτων και το ερμηνευτικό τους πλαίσιο παρέχει επιπλέον μια ιστορική εξήγηση σχετικά με το γιατί η σύγχρονη γυναικολογία –περιέργως– κατέληξε να ασκείται σχεδόν αποκλειστικά από άντρες σε κρατικά νοσοκομεία. Σύμφωνα με αυτήν την άποψη, το κυνήγι των μαγισσών εγκαινίασε μια διαδικασία ποινικοποίησης του ελέγχου γεννήσεων που τελικά οδήγησε σε μια τεράστια αύξηση των ποσοστών γεννήσεων που περιγράφονται ως η «πληθυσμιακή έκρηξη» της πρώιμης σύγχρονης Ευρώπης. Αυτή η πληθυσμιακή έκρηξη δημιούργησε μια τεράστια νεανική δεξαμενή που προμήθευσε με επιπλέον εργατικό δυναμικό τα έθνη της Ευρώπης ώστε να μπορέσουν στη διάρκεια της περιόδου της αποικιοκρατίας και του ιμπεριαλισμού να κατακτήσουν και να αποικιοποιήσουν το 90% του κόσμου. Ενώ οι ιστορικοί που ειδικεύονται στην ιστορία του κυνηγιού των μαγισσών είναι γενικά κριτικοί απέναντι σ' αυτήν τη μακροοικονομική προσέγγιση και εξακολουθούν να υποστηρίζουν ερμηνείες σε επίπεδο ομάδων ή ατόμων, ο επιφανής ιστορικός του ελέγχου των γεννήσεων John M. Riddle συμφωνεί μ' αυτήν την άποψη.

5 Καρλ Μαρξ, *Το Κεφάλαιο*, τ.1, εκδ. Σύγχρονη Εποχή. Όλα τα αποσπάσματα προέρχονται από το 24ο κεφάλαιο: *Η λεγόμενη πρωταρχική συσσώρευση*.

αξιοποιήσουν το ποσό αξίας που κατέχουν, αγοράζοντας ξένη εργατική δύναμη· από την άλλη, ελεύθεροι εργάτες, πωλητές της δικής τους εργατικής δύναμης κι επομένως πωλητές εργασίας. Ελεύθεροι εργάτες με τη διπλή έννοια, με την έννοια πως ούτε αυτοί οι ίδιοι ανήκουν άμεσα στα μέσα παραγωγής, όπως οι δούλοι, οι δουλοπάροικοι κλπ, και με την έννοια πως ούτε σ' αυτούς ανήκουν τα μέσα παραγωγής, όπως γίνεται λχ στους αγρότες που διαχειρίζονται μόνοι το νοικοκυριό τους κλπ, απεναντίας είναι ελεύθεροι, απαλλαγμένοι απ' αυτά, τα στερούνται. Με την πόλωση αυτή της αγοράς εμπορευμάτων δημιουργούνται οι βασικοί όροι της κεφαλαιοκρατικής παραγωγής. Η σχέση του κεφαλαίου προϋποθέτει το χωρισμό των εργατών από την ιδιοκτησία των όρων πραγματοποίησης της εργασίας. Από τη στιγμή που η κεφαλαιοκρατική παραγωγή στέκει πια στα δικά της τα πόδια, δε διατηρεί μόνο αυτό το χωρισμό, μα και τον αναπαράγει σε ολόένα αυξανόμενη κλίμακα. Επομένως, το προτσές που δημιουργεί τη σχέση του κεφαλαίου δεν μπορεί να είναι άλλο από το προτσές χωρισμού του εργάτη από την ιδιοκτησία στους όρους της εργασίας του, ένα προτσές που, από τη μια μεριά, μετατρέπει σε κεφάλαιο τα μέσα συντήρησης και παραγωγής της κοινωνίας και, από την άλλη, τους άμεσους παραγωγούς σε μισθωτούς εργάτες. Επομένως, η λεγόμενη πρωταρχική συσσώρευση δεν είναι τίποτα άλλο παρά το ιστορικό προτσές χωρισμού του παραγωγού από τα μέσα παραγωγής. Εμφανίζεται σαν "πρωταρχικό", γιατί αποτελεί την προϊστορία του κεφαλαίου και του αντίστοιχού του τρόπου παραγωγής».

Αυτή η επέκταση του διαχωρισμού, η διευρυμένη αναπαραγωγή των όρων της οικονομίας στο χώρο, στο χρόνο, στη φαντασία, στις πράξεις και στις δυνατότητες είναι η πρωταρχική συσσώρευση. «Με λίγα λόγια, η πρωταρχική συσσώρευση είναι μια διαρκώς αναπαραγόμενη συσσώρευση, είτε από την άποψη του επαναλαμβανόμενου διαχωρισμού νέων πληθυσμών από τα μέσα παραγωγής και συντήρησής τους, είτε από την άποψη της αναπαραγωγής της μισθωτής σχέσης στις 'εδραιωμένες' σχέσεις του κεφαλαίου. Στην πρώτη περίπτωση, αναζητούνται νέοι εργάτες για να τεθούν υπό την προσταγή του κεφαλαίου και στη δεύτερη, επιδιώκεται η ενσωμάτωση [των εργατών] ως εκμεταλλεύσιμο ανθρώπινο πόρο – τον επονομαζόμενο ανθρώπινο παράγοντα της παραγωγής»⁶. Η πρωταρχική συσσώρευση είναι η προϋπόθεση και το αποτέλεσμα της ύπαρξης του κεφαλαίου. Η μόνη ένσταση των Federici-Fortunati ήταν ότι ο Μαρξ περιόρισε τις απαραίτητες προϋποθέσεις για τη γένεση του καπιταλιστικού τρόπου παραγωγής στη δημιουργία της μισθωτής εργασίας και του «ελεύθερου εργάτη», πράγμα που συνέβαλε στην απόκρυψη και τη «φυσικοποίηση» της σφαίρας της αναπαραγωγής και των διαχωρισμών εντός της τάξης που προκάλεσε ο έμφυλος καταμερισμός της εργασίας.

Ο ίδιος ο Μαρξ πάντως αποδίδει ένα διαρκή, πέραν του ιστορικού, χαρακτήρα στην πρωταρχική συσσώρευση: «από τη στιγμή που η καπιταλιστική παραγωγή στέκει πια στα δικά της πόδια, δε διατηρεί μόνο αυτό το χωρισμό, μα και τον αναπαράγει σε ολόένα αυξανόμενη κλίμακα». Αυτό φαίνεται κι από το γεγονός ότι δεν περιορίζει τις μορφές της πρωταρχικής συσσώρευσης στην ωμή βία και τη λεηλασία. Μιλάει και για άλλες μορφές πρωταρχικής συσσώρευσης, που μπορεί στην εποχή του να μην ήταν ιδιαίτερα εκτεταμένες, αλλά τώρα πια είναι πολύ συνηθισμένες. Οι μορφές αυτές συνδέονται με το χειρισμό του χρήματος από το κράτος. Θεωρεί το δημόσιο χρέος, το διεθνές πιστωτικό σύστημα και τους φόρους θεμελιώδη μέσα περαιτέρω πρωταρχικής συσσώρευσης. Το δημόσιο χρέος μάλιστα γίνεται ένας από τους πιο δραστικούς μοχλούς της πρωταρχικής συσσώρευσης:

«Σαν με μαγικό ραβδί προκίζει το μη παραγωγικό χρήμα με παραγωγική δύναμη και το μετατρέπει έτσι σε κεφάλαιο, χωρίς να'ναι υποχρεωμένο να εκτεθεί στους κόπους και στους κινδύνους που είναι αχώριστοι από τη βιομηχανική μα ακόμα κι από την

6 Werner Bonefeld, *The Permanence of Primitive Accumulation: Commodity Fetishism and Social Constitution*, The Commoner n.2, 2001.

τοκογλυφική τοποθέτηση. Οι πιστωτές του δημοσίου στην πραγματικότητα δε δίνουν τίποτα, γιατί το ποσό που δανείζουν μετατρέπεται σε κρατικά ευκολομεταβιβάσιμα χρεόγραφα, που στα χέρια τους εξακολουθούν να λειτουργούν, όπως θα λειτουργούσαν αν ήταν ισόποσο μετρητό χρήμα».

Συμπληρωματικό στο δημόσιο χρέος είναι το σύγχρονο φορολογικό σύστημα, «που άξονάς του είναι οι φόροι στα πιο αναγκαία μέσα συντήρησης (επομένως και η αύξηση των τιμών τους) [και που] κρύβει μέσα του το σπέρμα της αυτόματης προοδευτικής αύξησης. Η υπερφορολόγηση δεν είναι ένα τυχαίο επεισόδιο, αλλά μάλλον η αρχή. Γι' αυτό και στην Ολλανδία, όπου εφαρμόστηκε αρχικά το σύστημα αυτό, ο μεγάλος πατριώτης Ντε Βιτ το εξύμνησε στα Αξιώματά του και το χαρακτήρισε σαν το καλύτερο σύστημα για να γίνει ο εργάτης υπάκουος, λιτοδίαιτος, φιλόπρονος και ...για να παραφορτωθεί στη δουλειά».

Αναφερόμενος στο διεθνές πιστωτικό σύστημα γράφει ότι «συχνά για τούτο ή εκείνο το λαό αποτελεί μια από τις κρυφές πηγές της πρωταρχικής συσσώρευσης [...] Πολλά κεφάλαια που εμφανίζονται σήμερα στις ΗΠΑ χωρίς πιστοποιητικό γέννησης, είναι αίμα παιδιών που μόλις χθες κεφαλαιοποιήθηκε στην Αγγλία».

*

Το κείμενο της Lady Stardust που δημοσιεύουμε εδώ δεν έχει αξία μόνο για την κατανόηση της διαδικασίας της πρωταρχικής συσσώρευσης την εποχή της ανόδου του καπιταλισμού, αλλά παρέχει εργαλεία που είναι απαραίτητα για την κατανόηση παρόμοιων φαινομένων που παρατηρούνται σήμερα σε μεγάλες περιοχές του πλανήτη, όπως η Αφρική. Καθώς η διαδικασία της πρωταρχικής συσσώρευσης συνεχίζεται σ' αυτές τις περιοχές με τις νέες περιφράξεις, εμφανίστηκε ένα νέο κυνήγι «μαγισσών» τη δεκαετία του '80, το οποίο συνεχίστηκε τη δεκαετία του '90 και διαρκεί μέχρι σήμερα στην Γκάνα, την Κένυα, τη Σιέρα Λεόνε, τη Βόρεια Επαρχία της Νοτίου Αφρικής, τη Νιγηρία, το Καμερούν, την Τανζανία και τη Ζάμπια. Στην Γκάμπια, επίσης, το Μάρτιο του 2009, η Διεθνής Αμνηστία ανέφερε ότι περίπου 1000 άνθρωποι απήχθησαν και μεταφέρθηκαν σε κέντρα κράτησης όπου αναγκάστηκαν να πιουν δηλητηριώδη σκευάσματα. Οι άνθρωποι αυτοί κατηγορήθηκαν για άσκηση μαγείας. Τις απαγωγές πραγματοποίησαν, επιχορηγούμενοι από το κράτος, «γιατροί μάγων». Το Μάιο του 2009, οι New York Times ανέφεραν ότι η εκστρατεία κυνηγιού υποτεθέμενων μαγισσών πυροδοτήθηκε από τον Πρόεδρο της Γκάμπια, Yahya Jammeh.

Σε αντίθεση με την πεποίθηση ότι το φαινόμενο αυτό αποτελεί κατάλοιπο του παρελθόντος, πρέπει να υπογραμμιστεί ότι το κυνήγι μαγισσών έκανε την εμφάνισή του στην Αφρική την περίοδο της Αποικιοκρατίας με τον εκχρηματισμό της οικονομίας, τη συνακόλουθη αλλαγή των κοινωνικών σχέσεων και τη δημιουργία νέων ανισοτήτων στο εσωτερικό αυτών των κοινωνιών. Στη σημερινή του μορφή αποτελεί μια απάντηση στην κοινωνική κρίση που προκάλεσε η παγκοσμιοποίηση και η εφαρμογή των νεοφιλελεύθερων πολιτικών στην Αφρική. Όπως και στην Ευρώπη του 17ου αιώνα, συχνά πίσω από τις κατηγορίες για «μαγεία» βρίσκεται η προσπάθεια περίφραξης της κοινοτικής γης, η άρνηση να υποστηριχθούν μέλη της κοινότητας που θεωρείται ότι απομιμούν τους πόρους της ή κτηματικές και περιουσιακές διαφορές.

Όπως δείχνουν αρκετές πρόσφατες μελέτες,⁷ τα Προγράμματα Δομικής Προσαρμογής και η φιλελευθεροποίηση του εμπορίου είχαν ως αποτέλεσμα την αποσταθεροποίηση των αφρικανικών κοινοτήτων, την υπονόμευση του αναπαραγωγικού τους συστήματος και

7 Πολλά από τα ευρήματα και τα συμπεράσματα αυτών των μελετών έχει συγκεντρώσει η Silvia Federici στο άρθρο της *Witch-hunting, Globalisation and Feminist Solidarity in Africa Today*, www.thecommoner.org. Σ' αυτό το άρθρο βασίζεται κυρίως η ανάλυση που ακολουθεί.

την εξαθλίωση των νοικοκυριών σε τέτοιο βαθμό ώστε πολλοί άνθρωποι να πιστεύουν ότι έχουν πέσει θύματα σατανικών συνομωσιών που εξύφταναν υπερφυσικές δυνάμεις. Η πεποίθηση αυτή ενισχύεται κι από την εξάπλωση θρησκευτικών σεκτών το κήρυγμα των οποίων σπέρνει το φόβο του Διαβόλου.

Σε άλλες περιπτώσεις οι κατηγορίες για μαγεία χρησιμοποιούνται για την εκδίωξη κυρίως γυναικών από τη γη τους. Λόγου χάρι, σε ορισμένες περιοχές της Μοζαμβίκης, γυναίκες που μετά το θάνατο του συζύγου τους θέλησαν να διατηρήσουν την κυριότητα της οικογενειακής γης, κατηγορήθηκαν για μαγεία από τους συγγενείς του συζύγου τους. Σε άλλες περιπτώσεις, την ίδια τύχη είχαν γυναίκες που αρνήθηκαν να εγκαταλείψουν τη γη που είχαν νοικιάσει στη διάρκεια του πολέμου. Το ίδιο θεωρείται ότι συμβαίνει και στην Κένυα: σε πολλές περιπτώσεις πίσω από παρόμοιες κατηγορίες κρύβονται κτηματικές διαφορές.

Πολύ συχνά το κυνήγι μαγισσών αποτελεί ένα αποτελεσματικό μέσο περίφραξης σε μια περίοδο που οι αφρικανικές κυβερνήσεις σε συνεργασία με διεθνείς οργανισμούς, όπως το Διεθνές Νομοματικό Ταμείο και η Παγκόσμια Τράπεζα, προωθούν την ιδιωτικοποίηση της γης και την απαλλοτρίωση των κοινοτικών γαιών: οι κατηγορίες για μαγεία αποτελούν ένα ισχυρό όπλο για να καμφθεί η αντίσταση των τοπικών κοινοτήτων. Έχει παρατηρηθεί ότι οι κατηγορίες για μαγεία είναι ιδιαίτερα διαδεδομένες σε περιοχές που προορίζονται για καπιταλιστική αξιοποίηση (τουρισμός, εντατική γεωργία). Οι αλληλοκατηγορίες για μαγεία διχάζουν τους κατοίκους των περιοχών αυτών σε τέτοιο βαθμό ώστε συχνά αδυνατούν να προβάλλουν έστω και την παραμικρή αντίσταση στην απαλλοτρίωση της γης τους και την εκδίωξη τους από τις πατρογονικές τους εστίες.

Τις κατηγορίες για μαγεία τροφοδοτεί επίσης ο ολοένα και πιο «μυστηριώδης» χαρακτήρας των οικονομικών συναλλαγών και η αδυναμία των ανθρώπων να κατανοήσουν τις δυνάμεις που κυβερνούν τη ζωή τους. Καθώς οι τοπικές οικονομίες ενσωματώνονται στην παγκόσμια αγορά, είναι δύσκολο να γίνει αντιληπτό για ποιο λόγο κάποιοι ευημερούν ενώ άλλοι εξαθλιώνονται. Έτσι όσοι πλουτίζουν φοβούνται ότι μπορεί να πέσουν θύματα μαγείας, ενώ οι φτωχοί βλέπουν τον πλούτο από τον οποίο έχουν αποκλειστεί ως αποτέλεσμα άσκησης μαγείας. Σύμφωνα με μια μελέτη, στη Νιγηρία στα μάτια των κατοίκων των αστικών κέντρων τις μάγισσες ενσαρκώνουν οι άπληστοι χωρικοί που τους «γδύνουν» από τα πλούτη τους, ενώ οι κάτοικοι της υπαίθρου κατηγορούν για μαγεία τις ελίτ των πόλεων για να ενισχύσουν τους φθίνοντες δεσμούς αλληλοβοήθειας.

Ανάμεσα στο 1984 και το 1986, η Νιγηρία, όπως και οι περισσότερες χώρες της αφρικανικής ηπείρου, λόγω της κρίσης του χρέους της, ήρθε σε συμφωνία με το ΔΝΤ και την Παγκόσμια Τράπεζα με αποτέλεσμα να υιοθετήσει ένα από τα περίφημα Προγράμματα Δομικής Προσαρμογής, τα οποία υποτίθεται ότι θα οδηγούσαν αυτές τις χώρες σε οικονομική ανάκαμψη.

Όπως γράφει η Silvia Federici, η οποία ζούσε στη Νιγηρία την εποχή εκείνη: «Ο διακηρυγμένος σκοπός του προγράμματος ήταν να κάνει τη Νιγηρία πιο ανταγωνιστική στην διεθνή αγορά. Αλλά, όπως ήταν προφανές, αυτό συνεπαγόταν ένα νέο κύκλο πρωταρχικής συσσώρευσης και ορθολογικοποίησης της κοινωνικής αναπαραγωγής που στόχευε στην καταστροφή των τελευταίων υπολειμμάτων κοινοτικής ιδιοκτησίας, κοινοτικών σχέσεων και ως εκ τούτου την επιβολή πιο εντατικών μορφών εκμετάλλευσης της εργασίας».⁸

Η επίθεση στην κοινοτική γη και η παρέμβαση του κράτους στην αναπαραγωγή της εργατικής δύναμης σήμαινε τον έλεγχο του ρυθμού γεννήσεων, πράγμα που στην περίπτωση της Νιγηρίας σήμαινε τη μείωση του πληθυσμού, που θεωρήθηκε απείθαρχος

⁸ Federici, *Caliban and the Witch*, σελ. 9.

και απαιτητικός. Στο πλαίσιο αυτών των πολιτικών που συνόδευαν το πρόγραμμα, η Federici υπήρξε μάρτυρας «της εξαπόλυσης μιας καμπάνιας μισογυνισμού που κατήγγειλε τη ματαιοδοξία και τις υπερβολικές απαιτήσεις των γυναικών, και της ανάπτυξης μιας έντονης δημόσιας διαμάχης παρόμοιας, από πολλές απόψεις, με τις *querelles de femmes*⁹ του 17ου αιώνα, που άγγιζε κάθε πλευρά της αναπαραγωγής της εργατικής δύναμης: την οικογένεια (πολυγαμική έναντι μονογαμικής, πυρηνική έναντι εκτεταμένης), την ανατροφή των παιδιών, την εργασία των γυναικών καθώς και τις σχέσεις και ταυτότητες θηλυκού-αρσενικού».¹⁰

Παρομοίως, στην κοινωνία των Mende, της μιας από τις δύο μεγάλες φυλές της Σιέρα Λεόνε, το κυνήγι μαγισσών είναι μια ευκαιρία για κήρυγμα κοινωνικής και εργασιακής ηθικής από τον ιθαγενή «ανιχνευτή μαγισσών»: «*Η Μαγεία ...παίρνει το πάνω χέρι στη ζωή των ανθρώπων, όταν οι άνθρωποι δεν είναι πραγματικά ανοιχτόκαρδοι. Όλη η διαστροφή που υπάρχει, σε τελική ανάλυση οφείλεται στο ότι οι άνθρωποι μισούν, φοβούνται ή ζηλεύουν ο ένας τον άλλο. Αυτά τα συναισθήματα και αυτά τα κίνητρα κάνουν τους ανθρώπους να δρουν αντικοινωνικά*». Η αντίδραση του κόσμου απέναντι στον «ανιχνευτή» είναι «εκτίμηση για τη δουλειά που κάνει και θέληση να μάθουν τα όσα τους διδάσκει, σχετικά με την κοινωνική υπευθυνότητα και τη συνεργασία».¹¹

Το κυνήγι μαγισσών εντείνεται και λόγω της επέκτασης της «μαύρης οικονομίας», συγκαλύπτοντάς την. Η εξάπλωση του εμπορίου ανθρωπίνων οργάνων ή μελών για να χρησιμοποιηθούν σε μεταμοσχεύσεις ή σε τελετές που σχετίζονται με την απόκτηση πλούτου, δημιουργούν το φόβο ότι σατανικές δυνάμεις απομυζούν τη ζωτική ενέργεια των ανθρώπων.

Είναι κοινά αποδεκτό ότι πέρα από τους διάφορους παράγοντες που συμβάλλουν στη διάδοση του φόβου της μαγείας, στη ρίζα του βρίσκεται ένας ανηλεής αγώνας για επιβίωση που παίρνει τη μορφή μιας σύγκρουσης μεταξύ γενεών. Καθώς το παραδοσιακό σύστημα κοινωνικής αναπαραγωγής έχει διαλυθεί, νέοι άντρες που αδυνατούν να βγάλουν τα προς το ζην καλλιεργώντας τη γη, αποκλεισμένοι από τους παραδοσιακούς πόρους που διέθεταν οι κοινότητές τους λόγω των νέων περιφράξεων, μη έχοντας τη δυνατότητα να πάνε στο σχολείο, συχνά στρέφονται ενάντια στα άλλα μέλη των ίδιων τους των κοινοτήτων και ιδιαίτερα εναντίον των ηλικιωμένων γυναικών, τις οποίες θεωρούν βάρος καθώς και εμπόδιο στη δική τους ευμάρεια. Έτσι, νεαροί άντρες, εκτελώντας συχνά εντολές άλλων που παραμένουν στη σκιά, πηγαίνουν από πόρτα σε πόρτα για να μαζέψουν χρήματα για την αμοιβή του «ανιχνευτή μαγισσών» ή εκτελούν οι ίδιοι την υποτιθέμενη «μάγισσα».

Το 1996 στο Κονγκό καταγράφηκαν 100 περιπτώσεις ηλικιωμένων που κατηγορήθηκαν για μαγεία και δολοφονήθηκαν· στη Ζάμπια αρχηγοί χωριών συνωμοτούν με «ανιχνευτές μαγισσών» για να απαλλοτριώσουν τα υπάρχοντα συνταξιούχων· στη Νότιο Αφρική νεαροί άντρες έκαψαν ζωντανές ηλικιωμένες γυναίκες τις οποίες κατηγορούσαν ότι μετέτρεπαν τους νεκρούς σε ζόμπι για να αποκτήσουν δούλους, στερώντας από τους νέους τη δυνατότητα να εργαστούν!

9 Αρχικά, ο όρος εντοπίζεται στη λατινική και γαλλική φιλολογία του 13ου αιώνα και αφορά το ζήτημα της ανωτερότητας του ενός ή του άλλου φύλου. Χρησιμοποιείται όμως και για να περιγράψει την ένταση της δημόσιας διαμάχης γύρω από τις έμφυλες ταυτότητες κατά τη μετάβαση από τη φεουδαρχία στον καπιταλισμό. Ο νέος καταμερισμός της εργασίας στη βάση του φύλου και η αναδιάρθρωση των σχέσεων αρσενικού-θηλυκού αποτυπώνονται στην ακαδημαϊκή και λαϊκή φιλολογία ως διαμάχη γύρω από τη φύση των θηλυκών δυνατοτήτων και δυνάμεων. Τα *querelles de femmes* αποτέλεσαν βασική οδό για τον ιδεολογικό επανακαθορισμό των έμφυλων σχέσεων κατά τη μετάβαση στον καπιταλισμό.

10 Federici, ό. π., σελ. 9.

11 Anthony J. Gittins, *Mende Religion*, Studia Instituti Anthropos, vol. 41, 1987.

Τα «εγκλήματα» για τα οποία κατηγορούνται οι αφρικανές «μάγισσες» μοιάζουν εξαιρετικά με εκείνα για τα οποία κατηγορήθηκαν οι ευρωπαϊές «μάγισσες»: νυχτερινές πτήσεις, κανιβαλισμός, δολοφονίες νηπίων, καταστροφή των καλλιέργειών, πρόκληση στειρότητας σε άλλες γυναίκες.

Τα θύματα των διώξεων είναι στην πλειοψηφία των περιπτώσεων ηλικιωμένες γυναίκες, κυρίως φτωχές αγρότισσες, που ζουν μόνες ή γυναίκες που οι άντρες θεωρούν ότι τους ανταγωνίζονται. Οι ηλικιωμένες γυναίκες θεωρούνται ο κύριος παράγοντας αντίστασης στην εξάπλωση της χρηματικής οικονομίας, υπερασπιζόμενες μια μη καπιταλιστική χρήση των φυσικών πόρων, ασκώντας τη γεωργία της αυτοσυντήρησης και αρνούμενες να πουλήσουν τα δέντρα και τη γη τους ή να τα υποθηκεύσουν για να αποκτήσουν πρόσβαση στο δανεισμό από τις τράπεζες. Το γεγονός αυτό τις φέρνει σε σύγκρουση με τη νεότερη γενιά που θεωρεί ότι η προηγούμενη γενιά δεν μπορεί να φροντίσει για το μέλλον της και το κυριότερο ότι θέτει εμπόδια στον πλουτισμό της. Είναι χαρακτηριστικό ότι στη Μοζαμβίκη πολλές γυναίκες που επέμεναν να διατηρήσουν τα δικαιώματά τους πάνω στη γη κατηγορήθηκαν ως μάγισσες. Οι περισσότερες από τις γυναίκες αυτές επέμεναν να κρατήσουν τη γη για τα παιδιά τους αντί να την πουλήσουν. Στην Ανατολική Ζάμπια, στη γη των Νγκόνι, η σύγκρουση μεταξύ των αξιών του παραδοσιακού, προσανατολισμένου στη γεωργία της αυτοσυντήρησης κοινοτικού κόσμου και της ανερχόμενης χρηματικής οικονομίας ενέπλεξε και τους ηλικιωμένους άντρες.

Όπως και στην Ευρώπη του 16ου αιώνα, πολλοί άντρες προσπαθούν να απαντήσουν στην απειλή που αποτελεί για την οικονομική ασφάλεια και την ανδρική τους ταυτότητα η εξάπλωση των καπιταλιστικών σχέσεων δυσφημίζοντας τις γυναίκες που πιστεύουν ότι τους ανταγωνίζονται, κυρίως τις γυναίκες που ασκούν εμπορικές δραστηριότητες στα παζάρια. Η κατηγορία για μαγεία υποδαυλίστηκε κι από τη στάση των πολιτικών, οι οποίοι τους επέρριψαν την ευθύνη για τον υψηλό πληθωρισμό που είχε προκαλέσει η φιλελευθεροποίηση της οικονομίας. Ιδιαίτερα στην Γκάνα οι κατηγορίες για μαγεία εις βάρος των γυναικών του παζαριού εξελίχθηκε σε μια σύγκρουση ανάμεσα στις αξίες των γυναικών μικρεμπόρων που στην πλειοψηφία προέρχονται από την ύπαιθρο και προτιμούν να συνεισφέρουν τα κέρδη τους στην τοπική οικονομία και εκείνες των αντρών επιχειρηματιών που είναι περισσότερο προσανατολισμένοι στην παγκόσμια αγορά.

Στην Ινδία, ο χαρακτηρισμός μιας γυναίκας ως «μάγισσας» είναι ένα κοινό τέχνασμα για την αρπαγή γης, για το ξεκαθάρισμα λογαριασμών ή ακόμα και για την τιμωρία της, επειδή αρνήθηκε τις σεξουαλικές απαιτήσεις ενός άνδρα. Στην πλειονότητα των περιπτώσεων, είναι δύσκολο για την κατηγορούμενη να βρει βοήθεια κι είναι αναγκασμένη ή να εγκαταλείψει το σπίτι και την οικογένειά της ή να οδηγηθεί στην αυτοκτονία.

Όχι μόνο στην Αφρική και την Ινδία, αλλά και στη Λατινική Αμερική, τη Σαουδική Αραβία ή την Παπούα Νέα Γουινέα επανεμφανίζεται το κυνήγι και οι θανατώσεις μαγισσών.

*

Ένα νήμα ενώνει το κυνήγι των μαγισσών στην αυγή του καπιταλισμού, το κυνήγι μαγισσών στον 21ο αιώνα, τις νέες αγορές παραγωγής βρεφών προς εξαγωγή, το εμπόριο ανθρώπινων οργάνων, το trafficking, αλλά και το δημόσιο χρέος ενός έθνους-κράτους: *η αέναη πρωταρχική συσσώρευση*.

Θα μπορούσαμε να πούμε ότι σήμερα με την όξυνση της κρίσης του χρέους, τόσο στην Ελλάδα όσο και στην υπόλοιπη Ευρώπη, με τα «προγράμματα σταθερότητας και ανάπτυξης» και όλες τις νέες μεταβολές στις σχέσεις παραγωγής και αναπαραγωγής, διανύουμε ένα νέο κύκλο βίαιης πρωταρχικής συσσώρευσης, όπου ο μπαμπούλας της πτώχευσης γίνεται χρήσιμο εργαλείο για την πλήρη ένταξη των σχετικά αποεμπορευματοποιημένων πλευρών

της κοινωνικής αναπαραγωγής στην καπιταλιστική αξιοποίηση.

Η νέα πρωταρχική συσσώρευση έχει τη μορφή των περικοπών στους μισθούς, τις συντάξεις, τα επιδόματα και τις υπερωρίες, τη μείωση των εξόδων των δημόσιων υπηρεσιών, την αύξηση της φορολογίας, την ένταση των διαχωρισμών ανάμεσα σε παλιούς και νέους εργαζόμενους, ανάμεσα σε μόνιμους και συμβασιούχους, ανάμεσα στους «τεμπέληδες» και τους «εργατικούς». Μέρος αυτής της εκστρατείας είναι η ενοχή που επιδιώκεται να δημιουργηθεί στην εργατική τάξη, ενοχή για το «δημόσιο χρέος», ενοχή για τις «υπερβολικές απολαύσεις» της, ενοχή για την κακή λειτουργία του κράτους ή για την χαμηλή ανταγωνιστικότητα της χώρας. Στο πλαίσιο αυτό δε λείπει το «κυνήγι μαγισσών»: «βολεμένοι υπάλληλοι», «τεμπέληδες», «υπεράριθμοι», «μετανάστες», «ανεύθυνοι απεργοί» ...σε τελική ανάλυση προδότες του εθνικού στόχου της οικονομικής σωτηρίας της χώρας, που πρέπει να εξαλειφθούν. Έτσι, δεν είναι καθόλου τυχαία η κινητοποίηση του κοινωνικού αυτοματισμού: καρφώματα για φοροδιαφυγή στο ειδικό site του υπουργείου οικονομικών, αλληλοκαρφώματα ανάμεσα σε συναδέλφους, μέχρι τη στοχοποίηση του αντιεξουσιαστικού χώρου και των απείθαρχων και αγωνιζόμενων προλετάρων. Όλα αυτά, εντός ενός κλίματος ιδεολογικής τρομοκρατίας και διασποράς του κοινωνικού φόβου.

Η «Ιερά Εξέταση» της τρόικας και της ελληνικής κυβέρνησης κατασκευάζει τις καινούριες «μάγισσες» που θα θυσιαστούν στην πυρά της δημοσιονομικής εξυγίανσης. Στο χέρι μας είναι να στήσουμε τις δικές μας οργανιστικές γιορτές, τα δικά μας «Sabbath», που θα στείλουν στη φωτιά αυτούς που σήμερα παρουσιάζονται ως σωτήρες μας.

**Κόκκινο Νήμα
Ιούλιος 2010**